

Výstava *Pravěk Československa* (1958) v Národním muzeu: Světlo, zvuk a pohyb v roli průvodce návštěvníka

Ivana Kocichová

Prehistory of the Czechoslovakia Exhibition (1958) at the National Museum: Light, Sound and Movement in the Role of a Visitor's Guide

Abstract: *The Prehistory of Czechoslovakia exhibition, which opened at the National Museum on 28th February 1958, not only took what was at that time an entirely original museological approach in the form of a continuous exhibition case showing an uninterrupted chronological interpretation of Prehistory. Another novelty was the mechanical guide – a narration from a Magnetophon reel, accompanied by light effects, which led the exhibition visitors. The paper presents the origins of modern technologies in the National Museum's shows, focusing on the Prehistory of Czechoslovakia exhibition. It also examines the level of public response to the experiment.*

Keywords: *National Museum, continuous exhibition case, Prehistory of Czechoslovakia, automatic guides, modern technologies*

Výstava Národního muzea s názvem *Pravěk Československa* (zahájena v roce 1958) byla významným muzejně prezentačním počinem, který v mnoha ohledech překonal svou dobu. Autorem muzeologického návrhu byl tehdejší přednosta Prehistorického oddělení Národního muzea, archeolog a muzeolog Jiří Neustupný, který byl také pověřen celkovým vedením prací na projektu. Autorem výtvarného a architektonického řešení výstavy byl architekt Zdeněk Rossmann. Na výstavě se podílely desítky odborníků na pravěk a ranou dobu dějinnou a odborníci řady dalších profesí.¹ Součástí přípravných prací bylo též archeologické vědecké setkání k chronologii pravěku Československa, konané v dubnu roku 1956.

Charakteristickým znakem výstavy se stalo její architektonicko-výtvarné řešení – tzv. proudová vitrína.² Její užití bylo přímo podmíněno vědeckým a muzeologickým pojetím výstavy s cílem umožnit předvedení „nepřetržitého vývoje osídlení ČSR“. Proudová vitrína – uzavřený výstavní prostor, který nebyl v interiéru členěn na dílčí vitríny, nýbrž probíhal nepřerušovaně oddělen od návštěvníka souvislou

skleněnou stěnou, byl pro Neustupného koncepcí klíčový. Podle Neustupného pouze v proudové vitríně je možno „znázornit nepřetržitý tok dějin, synchronisaci kultur, určité genetické vztahy mezi nimi a jejich zeměpisnou rozlohu“.³ Tohoto cíle autoři výstavy dosáhli vedle užití proudové vitríny jako takové také promyšleným členěním interiéru vitríny na více výstavních ploch (samostatná výstavní podloží pro jednotlivé kultury), grafickým zpracováním, užitím modelů, rekonstrukcí, fotografií, map, grafů atd.⁴

Výstava byla slavnostně zahájena 28. února 1958 v 17 hodin v hlavní budově Národního muzea za účasti tehdejšího ministra školství a kultury Dr. Františka Kahudy a řady dalších významných představitelů politického a kulturního života. Zájem o výstavu ze strany veřejnosti byl obrovský. Za prvních 14 dní konání výstavy ji navštívilo více než 16 tisíc návštěvníků.⁵ Dubnová návštěvnost dosáhla 25 tisíc návštěvníků.⁶ Výstava byla avizována do konce roku 1958, nakonec však byla bez výrazných změn v provozu až do své reinstalace a začlenění do stálých expozic v roce 1966.

1 Vyčerpávající přehled autorů výstavy a jejich spolupracovníků podává pozvánka na vernisáž. Uvádí desítky jmen nejrůznějších profesí a výčet spolupracujících institucí. Viz Archiv Národního muzea (dále jen ANM), Středisko osvěty a propagace (dále jen SOP), kart. 8, Pozvánka na otevření výstavy *Pravěk Československa*, 28. února 1958, 17 hodin, Národní muzeum v Praze.
2 Ve výstavě *Pravěk Československa 1958* proudová vitrína nepřecházela výstavními sály nepřerušovaně, nýbrž byla z památkových důvodů ukončena vždy v místě přechodu z jednoho sálu do dalšího. Neustupný toto považoval za ochuzení původní myšlenky. Viz NEUSTUPNÝ, Jiří. K výstavě *Pravěk Československa* v Národním muzeu v Praze. *Památky archeologické*, 1959, roč. 50, č. 1, s. 350.

3 *Ibidem*, s. 350. – Volba typu vitríny vyplynula též ze zkušeností s realizací archeologických výstav Národního muzea ve čtyřicátých letech minulého století (1946, *Pravěk dějiny Čech*, a 1948, *Od pravěku k českým Slovanům*).

4 Blíže ke konceptu výstavy, k jejím cílům i zvoleným muzeologickým řešením viz NEUSTUPNÝ, Jiří. *Muzeologické zásady výstavy Pravěk Československa*. *Časopis Národního muzea*, 1958, spol. 127, s. 177–189.

5 O návštěvnosti informoval dobový tisk. Viz ANM, SOP, kart. 8, *vystřižková služba, Práce – Praha*, 19. 3. 1958, *Obrana lidu – Praha*, 20. 3. 1958, *Rovnost – Brno*, 20. 3. 1958.

6 *Ibidem*, *Lidová demokracie*, 4. 6. 1958. – K návštěvnosti výstavy viz též PETŘÍKOVÁ, M. *Na úsvitu dějin. Svět techniky*, 1958, 9, s. 356. Neustupný v rozhovoru uvádí návštěvnost 25 tisíc osob již v březnu s tím, že nárůst oproti stejnému období v roce 1957 činí 12 tisíc osob. V dubnu pak výstavu navštívilo průměrně 900 osob denně.

Ing. Mgr. Ivana Kocichová, Ph.D.
Národní muzeum
ivana_kocichova@nm.cz

7 Název novinového článku, který byl otištěn v *Mladé frontě* 25. 2. 1958, tedy jeden den po představení výstavy novinářům na tiskové konferenci. Světlu je v článku připisována významná role vodítka pro návštěvníky: „... a aby návštěvník postupoval správně podle výkladu, bude automaticky nasvětlována i ta část sbírky, o které se právě bude hovořit. Výklad sám bude nejslyšitelnější právě na tom místě sbírky, o které se hovoří a která bude osvětlena.“

8 Osvětlení výstavy bylo trojstupňové. Základní osvětlení bylo zářivkové. V okamžiku probíhajícího výkladu byla příslušná část vitríny přisvětlena žárovkami. Důležité předměty či jejich soubory byly v průběhu výkladu přisvětlovány bodovými reflektory. Viz NEUSTUPNÝ, Jiří. *Museologické zásady výstavy Pravěk Československa*. Časopis Národního muzea, 1958, spol. 127, s. 186. – Intenzita základního osvětlení byla 300 luxů, s využitím reflektorů 700 luxů, bodových projektorů potom 6000 luxů. Viz PETŘÍKOVÁ, M. *Na úsvitu dějin. Svět techniky*, 1958, 9, s. 364.

9 NEUSTUPNÝ, Jiří. *K výstavě Pravěk Československa v Národním muzeu v Praze. Památky archeologické*, 1959, roč. 50, č. 1, s. 352. Celkem bylo takto prezentováno 9 „kulminačních“ předmětů.

10 ANM, SOP, kart. 8, výstřížková služba, Skončí povolanie sprievodcov? *Pravda – Bratislava*, 30. 6. 1958.

11 Blíže k využití technologii impulsů a reléového zabezpečení viz PETŘÍKOVÁ, M. *Na úsvitu dějin. Svět techniky*, 1958, 9, s. 364–365.

12 ANM, SOP, kart. 8, Pozvánka na otevření výstavy *Pravěk Československa*, 28. února 1958, 17 hodin, Národní muzeum v Praze.

13 Některé z těchto pokusů uvádí MALÍK, M. *Automatizace v technice výstav. Technická práce – Bratislava*, 1961, květen, s. 390–392.

14 *Ibidem*, s. 392.

Návštěvníka povede světlo⁷

Vedle tisíců exponátů a nového pojetí chronologického podání pravěkých dějin upoutal v roce 1958 pozornost tehdejšího tisku i veřejnosti zejména automatický průvodce výstavou. Novinka z oblasti muzejního výstavnictví byla založena na kombinovaném zařízení využívajícím zvuk nahraný na magnetofonových páscích a reléovou automatiku. Tento nový systém umožnil, že návštěvníka provázel výstavou doslova neviditelný automatický průvodce, využívající mluvené slovo, světlo, ale také pohyb. Namluvený text na magnetofonových páscích se spínal po krátkých přestávkách, během nichž návštěvník přecházel k dalším exponátům, u nichž z reproduktoru probíhal výklad. Mluvené slovo bylo synchronizováno s osvětlovacím a mechanickým zařízením.

Části vitrín, k nimž se výklad vztahoval, byly postupně osvětlovány. Speciálními bodovými reflektory, spouštějícími se v návaznosti na mluvené slovo, byly nasvíceny také některé exponáty (obr. 1),⁸ přičemž ty nejvýznamnější z nich byly umístěny na speciálních otáčivých podložkách, které se v okamžiku souvisejícího výkladu spouštěly a otáčely, tak aby si návštěvník mohl předměty prohlédnout ze všech stran. Šlo o takové předměty, které „vzhledem ke své technice nebo výzdobě si zaslouží, aby byly viditelné ze všech stran.“⁹

Autory projektu automatického průvodce a jeho realizátory byli inž. Dr. Jiří Hadraba a inž. Jiří Hradečný. Celý systém sestával ze 3 magnetofonů, 57 reproduktorů (umístěných v horních částech vitríny), 114 zrcadlových reflektorů, 16 bodových projektorů a 17 diapozitivů.¹⁰ Srdcem zařízení byla zvukotěsná kabina instalovaná za proudovou vitrínou, do níž byla soustředěna obsluha vitríny a ovládání celého systému (obr. 2). V kabině byl umístěn skříňový rozvaděč a ovládací stůl průvodce s magnetofony. Systém se uváděl do provozu stisknutím spouštěcího tlačítka a byl plně automatizován.

Průvodce sestával ze 3 na sobě nezávislých oddílů (označených A, B, C), které na

sebe, pokud jde o výklad, navazovaly, ale v provozu mohly být všechny současně, což zvyšovalo využitelnost zařízení v praxi (obr. 3). Využívány byly magnetofony s dvoustupňovým záznamem (obr. 4). Jedna stopa obsahovala záznam zvuku, druhá byla využívána k impulsům, jimiž byly přepínány reproduktory a další efekty průvodce. Součástí průvodce bylo též důmyslné reléové zabezpečení.¹¹

Texty pro automatického průvodce připravili Jiří Břeň, Ivan Hásek, Jitka Hralová, Jiří Neustupný a Rudolf Turek. Přednes magnetofonových textů obstarali rozhlasoví hlasatelé Richard Honzovič a Ladislav Vít.¹²

Ačkoli byl automatický průvodce výstavou *Pravěk Československa* jedním z prvních pokusů o plnou automatiku výstavy, nejednalo se o první experiment s využitím automatického mluveného komentáře v českém muzejním výstavnictví.¹³ V souvislosti s těmito experimenty s automatikou výstav se objevil požadavek na plné začlenění nových profesí do procesu tvorby výstavy: „Bylo by chyba chápat tyto nové možnosti výstavní techniky odděleně od celého procesu tvorby výstavy. Nová technika si vyžaduje koordinaci jednotlivých proků. K výstavním architektům, scénáristům a grafikům se přidružuje zvukový, světelný a filmový technik. Nad tyto dílčí úseky práce vystupuje nutnost příštího koordinátora technických i uměleckých proků výstav – výstavního režiséra.“¹⁴

Automatický průvodce byl v Neustupného koncepci výstavy nedílnou součástí celkového záměru.¹⁵ Jak upozorňuje Sklenář, mimo jiné i v souvislosti s jeho využitím nebyly ve výstavě plánovány rozsáhlejší psané texty.¹⁶ Počítáno bylo právě s mluveným výkladem: „Mluvené slovo takto líčí životní prostředí, vysvětluje způsob života v nejširším slova smyslu a nadstavbové jevy té které doby, zdůrazňuje zásadní vývojové momenty, upozorňuje na zvlášť důležité exponáty a tak v mnohém nahradí právě to, co archeologický materiál sám o sobě nemůže říci,“ uvádí v recenzi výstavy, otištěné v *Archeologických rozhledech*, Vilém Hrubý.¹⁷

Ideu mechanického průvodce osvětluje i sám Neustupný: „*Prohlídka výstavy Pravěk ČSR klade velké nároky na zrakové sledování a chtěli jsme proto ulehčit návštěvníkovu zraku a zato zaměstnat i jeho sluch. Uvážili jsme také, že působivost výstavy lze zvýšit akustickou stránkou, která je s ní bezprostředně spjata. Tím se zároveň snižuje i statická musejních sálů. Jde o texty, které jsou přímou součástí výstavy a vysvětlují ty historické vztahy, které nebylo lze předvést výstavně. Kdybychom do výstavy s tak bohatým materiálem zařadili ještě delší vysvětlující texty — a ty bychom tam jinak dát museli — protáhla by se její prohlídka teoreticky skoro o hodinu! A o tolik jsme ji zkrátili tím, že návštěvník sluchové výklady dostává zároveň s prohlídkou vizuální.*“¹⁸ Autor v této souvislosti hovoří o kombinovaném vnímání zrakovém i sluchovém.¹⁹

I z výše uvedených důvodů Neustupný vnímá automatického průvodce jako nedílnou součást celé výstavy: „*Každý, kdo neposlouchá výklad současně s výstavou, přichází o její důležitou součást, o vylíčení vyšších historických vztahů, které nejsou markantně znázorněny v instalaci a jen částečně v nápisech ve vitríně a na panelech.*“²⁰ Vilém Hrubý však vznáší otázku, „*zda by přesto neměly výstavu současně provázet i napsané instruktáže, aby divák nebyl vždy vázán tempem nahraného výkladu, ale měl možnost podle vlastního přání věnovat se prohlídce delší či kratší dobu.*“²¹ Zkrácení prohlídky výstavy, ale také estetické hledisko („*Příliš velké psané texty jsou i estetickým problémem výstavních prostorů.*“) byly jedněmi z cílů realizace automatického průvodce.²²

V běžném provozu byl automatický průvodce spouštěn 4x denně v předem stanovenou pravidelnou dobu.²³ Délka prohlídky výstavy s využitím automatického průvodce byla cca 70 minut. V roce 1959 byla realizována i varianta populárnějšího rázu v délce cca 40 minut.²⁴ Průvodní slovo bylo připraveno ve více verzích – včetně verze pro školní mládež.²⁵ *Večerní Praha* díky průvodci dokonce považuje výstavu za názornou učební pomůcku pro školy kteréhokoli stupně.²⁶ Stejně tak bylo počítáno i s návštěvami zahraničních náv-

štěvníků. Magnetofonové pásky byly připraveny v ruštině, angličtině, francouzštině a němčině.²⁷

Délka výkladu a rozsah celé výstavy jistě vedly k tomu, že někteří návštěvníci výklad opouštěli. Jaroslav Böhm, který ve své recenzi výstavy v *Památkách archeologických* kriticky hovoří o automatickém průvodci, uvádí, že při svých návštěvách výstavy spatřil jen málo osob, které by průvodce využívaly a nechaly se jím vést. Všiml si však návštěvníků, kteří si výstavu prohlíželi bez ohledu na mechanického průvodce a někdy i proti směru prohlídky. Zdůvodňuje to mimo jiné tím, že: „*Dnešní člověk je tak zvyklý na tlampače doma i na ulici, že je prakticky sluchově ani obsahově nevnímá.*“ Dojem z mechanismu otáčení významných předmětů dokonce přirovnává k výkladním skříním obchodů v předvánočním ruchu.²⁸

Neustupný se ohrazoval proti tomu, že by snad cílem záměru bylo zavedení technické novinky jako takové. Dle jeho názoru jsou někteří lidé typu vizuálního, jiní akustického. Automatického průvodce tak chápe jako další možnost přiblížení prezentovaného materiálu veřejnosti, jako jakousi nadstavbu: „*Výklad je podtržen a jeho sledování a sejetí s vizuální prohlídkou usnadněno i trojstupňovým osvětlením a pohybovým zařízením. Jde tedy o uvážený pokus o nový způsob prohlídky výstavy.*“²⁹ Jedná se o řešení, které je bezpochyby v souladu s Neustupného tezí, že „*Muzeologie se stále musí přizpůsobovat dobovým tendencím osvětlovým a technickým i výrobným.*“³⁰

Návštěvníky, kteří průvodce nevyužívají a výstavu prohlížejí vlastním tempem, považuje za hlubší zájemce, a předpokládá, že jsou s problematikou obeznámeni a vysvětlujících textů nepotřebují. Pokud však o prehistorii nic nevědí, pak jim doporučuje právě prohlídku s automatickým průvodcem.³¹ Zároveň připouští, že „*Nemůžeme nikdy doufat, že všichni návštěvníci musea si prohlédnou podrobně celou výstavu.*“³²

Zatímco Böhm považuje automatického průvodce za pouhý experiment, který se

15 Za inspirátora automatického průvodce označuje M. Petříková v dobovém článku ve *Světě techniky* architekta Rossmanna. Viz PETŘÍKOVÁ, M.

Na úsvitu dějin. *Svět techniky*, 1958, 9, s. 364.

16 SKLENÁŘ, Karel. Archeologická expozice Národního muzea: Z Čech do Evropy – a zpátky? *Muzejní a vlastivědná práce / Časopis společnosti přátel starožitnosti*, 1998, roč. 36/106, č. 1, s. 24.

17 HRUBÝ, Vilém. Výstava *Pravěk Československa* v Národním muzeu v Praze. *Archeologické rozhledy*, 1958, roč. 10, s. 705.

18 NEUSTUPNÝ, Jiří. K výstavě *Pravěk Československa* v Národním muzeu v Praze. *Památky archeologické*, 1959, roč. 50, č. 1, s. 351.

19 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Museologické zásady výstavy Pravěk Československa*. *Časopis Národního muzea*, 1958, spol. 127, s. 185.

20 NEUSTUPNÝ, Jiří. K výstavě *Pravěk Československa* v Národním muzeu v Praze. *Památky archeologické*, 1959, roč. 50, s. 351.

21 HRUBÝ, Vilém. Výstava *Pravěk Československa* v Národním muzeu v Praze. *Archeologické rozhledy*, 1958, roč. 10, s. 706.

22 NEUSTUPNÝ, Jiří. *Museologické zásady výstavy Pravěk Československa*. *Časopis Národního muzea*, 1958, spol. 127, s. 185.

23 *Ibidem*, s. 185.

24 Viz NEUSTUPNÝ, Jiří. K výstavě *Pravěk Československa* v Národním muzeu v Praze. *Památky archeologické*, 1959, roč. 50, č. 1, s. 351.

25 ANM, SOP, kart. 8, výstřížková služba, *Československý svět – Praha*, 24. 7. 1958.

26 *Ibidem*, *Večerní Praha*, 28. 2. 1958.

27 *Ibidem*, *Pravda – Bratislava*, 1. března 1958, *Lidová demokracie – Praha*, 12. 2. 1958.

28 BÖHM, J. Výstava *Pravěk Československa* v Národním muzeu. *Památky archeologické*, 1958, roč. 49, č. 2, s. 612.

29 Viz NEUSTUPNÝ, Jiří. K výstavě *Pravěk Československa* v Národním muzeu v Praze. *Památky archeologické*, 1959, roč. 50, č. 1, s. 351.

30 *Ibidem*, s. 350.

- 31 NEUSTUPNÝ, Jiří.** *Museologické zásady výstavy Pravěk Československa.* Časopis Národního muzea, 1958, spol. 127, s. 185.
- 32 NEUSTUPNÝ, Jiří.** *K výstavě Pravěk Československa v Národním muzeu v Praze.* Památky archeologické, 1959, roč. 50, č. 1, s. 351.
- 33 BŮHM, J.** *Výstava Pravěk Československa v Národním muzeu.* Památky archeologické, 1958, roč. 49, č. 2, s. 612–613.
- 34 NEUSTUPNÝ, Jiří.** *Museologické zásady výstavy Pravěk Československa.* Časopis Národního muzea, 1958, spol. 127, s. 185.
- 35** *Ibidem*, s. 186.
- 36 NEUSTUPNÝ, Jiří.** *K výstavě Pravěk Československa v Národním muzeu v Praze.* Památky archeologické, 1959, roč. 50, č. 1, s. 351.
- 37 ANM, SOP, kart. 8, výstřžková služba, Pravda – Bratislava, 30. 6. 1958.**
- 38** *Návštěvníka povede světlo. Mladá fronta, 25. 2. 1958. Světové prvenství přiznává také např. Pravda – Bratislava, 1. 3. 1958.*
- 39 ANM, SOP, výstřžková služba, Václav Gutwirth, Novinka, Technické noviny – Praha, 19. 11. 1958.**
- 40 SKLENÁŘ, Karel.** *Archeologická expozice Národního muzea: Z Čech do Evropy – a zpátky? Muzejní a vlastivědná práce 36/Časopis Společnosti přátel starožitností, 1998, roč. 106, č. 1, s. 24.*
- 41** *Neustupný označuje tuto vitrínu za nejdelší muzejní vitrínu na světě. Viz NEUSTUPNÝ, Jiří. A New Approach to an Archaeological Exhibit. Curator: The Museum Journal, roč. 10, č. 3, s. 211.*
- 42 SKLENÁŘ, Karel.** *Archeologická expozice Národního muzea: Z Čech do Evropy – a zpátky? Muzejní a vlastivědná práce / Časopis společnosti přátel starožitností, 1998, roč. 36/106, č. 1, s. 24. Viz též SKLENÁŘ, Karel. Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea. Praha: 2014, s. 198.*

nedočká následování,³³ Neustupný věří v to, že se novinka vžije a že ji převezmou i další muzea: „*Doufáme, že se nám podaří vychovat návštěvníky k tomuto druhu prohlídky.*“³⁴ Výhody zvukového průvodce vidí také v oživení výstavních sálů, ve zvýšení dynamičnosti výstavy,³⁵ ale také v řešení nedostatečných personálních kapacit tuzemských muzeí v oblasti zabezpečení odborných průvodců výstavou.³⁶

Exkurzon nebo neviditelný průvodce

Technologická novinka každopádně vyvolala velký ohlas veřejnosti. Dobový tisk oceňuje zejména to, že návštěvník získá bezprostřední dojmy, jako kdyby se výklad odehrával právě pro něho, a že výklad je vždy dostatečně odborný. Slovenský tisk použil v souvislosti se zařízením dokonce neologismus „*exkurzon*“ a hovořil o konci povolání průvodců.³⁷

Dobový tisk přiznává Národnímu muzeu prvenství ve využití automatického průvodce v Československu, resp. dokonce i ve světovém měřítku: „*Takový způsob organizace výstavy není prozatím znám nikde ve světě,*“ uvádí např. *Mladá fronta*.³⁸ Publicista Václav Gutwirth podotýká, že by tuto novinku očekával spíše od Národního technického muzea: „*Je určitá ironie v tom, že technickou novinku v muzejnictví neužilo u nás poprvé NTM, ale muzeum s jiným úkolem, účelem a zaměřením. Tím spíše zasluhují uznání Ti, kteří vzdálený pravěk nám chtěli a dovedli přiblížit velmi moderními technickými prostředky.*“³⁹

Provozování systému však nebylo bez problémů. Při větším počtu návštěvníků, projevujících zájem o využití služeb průvodce, docházelo logicky ke kumulaci osob před příslušnými částmi vitríny. Nastával však i problém opačný. Rozsah celé výstavy a s ním spojená délka výkladu vedly k tomu, že někteří návštěvníci od výkladu odcházeli. V tomto smyslu vzpomíná na provoz průvodce i Karel Sklenář, který uvádí, že právě z důvodu rozsahu expozice a množství předmětů návštěvníci průvodce opouštěli a průvodce následně „*hovořil*“ do prázdna.⁴⁰

Výstava *Pravěk Československa* byla původně plánována do konce roku 1958. K reinstalaci do podoby expozice pod názvem *Pravěké dějiny československého území* došlo v roce 1966 při příležitosti pořádání mezinárodního archeologického kongresu v Praze. V průběhu jeho konání a za účasti jeho účastníků byla také expozice 23. srpna 1966 slavnostně otevřena. Autoři expozice získali povolení provést proudovou vitrínu i dveřními prostory oddělovacími jednotlivé sály. Proudová vitrína tak procházela v této instalaci nepřerušovaně šesti výstavními sály v délce 122 metrů.⁴¹ Automatický průvodce byl (po nezbytných úpravách souvisejících mimo jiné s propojením vitríny napříč sály) v expozici opětovně využit. Centrální řídicí zvuková kabina ve třetím sále expozice byla přístupná z prostoru, který po celé délce probíhal šesti sály za vitrínou (obr. 5).

Sklenář uvádí, že zařízení přestalo být pro poruchovost využíváno v 70. letech.⁴² Neustupný, který automatickému průvodci přiřkl v koncepci výstavy důležitou roli, nepočítal s problémy technického rázu, s poruchami, které provoz zařízení provázely. Expozice opuštěním automatického průvodce přišla o mluvené slovo, které při absenci rozsáhlejších textů bylo v její koncepci klíčové. S důsledky se správci expozice v dalších obdobích jejího provozu obtížně vyrovnávali.

Památkou na unikátní zařízení zůstal prostor zvukové kabiny a některé z provozních prvků, zachovaných v tělese proudové vitríny až do okamžiku deinstalace expozice s názvem *Pravěké dějiny Čech, Moravy a Slovenska* v roce 2011 a následně úplné likvidace vitríny v roce 2013 v souvislosti s rekonstrukcí Historické budovy Národního muzea.

Automatický průvodce výstavou *Pravěk Československa* je bezpochyby zajímavou kapitolou z historie muzejního výstavnictví a využití nových technologií v muzejní prezentaci. Zmiňované nešvary, které provoz zařízení provázely, již dokázal vývoj moderních technologií překonat mimo jiné využitím přenosných zařízení, která dokáží výklad individualizovat podle

tempa prohlídky výstavy jednotlivými návštěvníky, a přizpůsobit jej tak přímo na míru. Přesto využití této novinky v době před více než 50 lety svědčí o velmi promyšlené práci s moderními technologiemi, kdy bylo s těmito počítáno již ve fázi plánování výstavy. Technická novinka na výstavě *Pravěk Československa* logicky navazovala na výtvarné a architektonické řešení výstavy, byla nedílnou součástí jejího celkového konceptu a muzeologického řešení z pera Jiřího Neustupného, nikoli pouze samoučelným využitím dobových technických vymožeností. Komplexní přístup k řešení problému může i dnes sloužit jako inspirace pro práci s moderními technologiemi, ačkoli technické možnosti, které má dnešní muzejnictví k dispozici, již dalece pokročily.

Použité zdroje

BÖHM, J. Výstava *Pravěk Československa* v Národním muzeu. *Památky archeologické*, 1958, roč. 49, č. 2, s. 607–615.

HRUBÝ, Vilém. Výstava *Pravěk Československa* V národním muzeu v Praze. *Archeologické rozhledy*, 1958, roč. 10, s. 701–707, 711–715.

MALÍK, M. Automatizace v technice výstav. *Technická práce* (Bratislava), 1961, květen, s. 390–392.

NEUSTUPNÝ, Jiří. Museologické zásady výstavy *Pravěk Československa*. *Časopis Národního muzea*, 1958, spol. 127, s. 177–189.

NEUSTUPNÝ, Jiří. K výstavě *Pravěk Československa* v Národním muzeu v Praze. *Památky archeologické*, 1959, roč. 50, č. 1, 348–352.

NEUSTUPNÝ, Jiří. A New Approach to an Archaeological Exhibit. *Curator: The Museum Journal*, roč. 10, č. 3, s. 211–220.

NEUSTUPNÝ, Jiří (red.). *Pravěk Československa, výstava 1958*. Praha: 1958.

PETŘÍKOVÁ, M. Na úsvitu dějin. *Svět techniky*, 9, 1958, s. 355–364.

SKLENÁŘ, Karel. Archeologická expozice Národního muzea: Z Čech do Evropy – a zpátky? *Muzejní a vlastivědná práce / Časopis společnosti přátel starožitností*, 1998, roč. 36/106, č. 1, s. 24., s. 15–30.

SKLENÁŘ, Karel. *Pravěká a raně středověká archeologie v dějinách Národního muzea*. Praha: 2014.

Archivní prameny

Archiv Národního muzea, Středisko osvěty a propagace.

Archiv Oddělení pravěku a antického starověku, Národní muzeum, materiály k výstavě *Pravěk Československa*.

Obrazová příloha

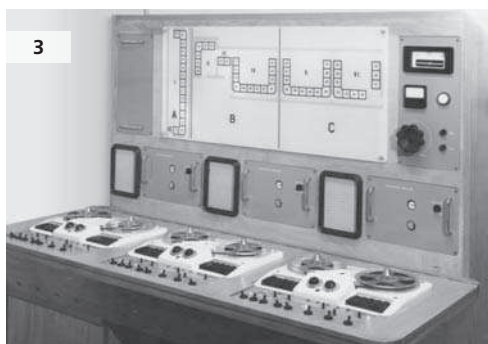
Obr. 1: Nasvícení předmětu bodovým reflektorem. Zdroj: ANM, SOP, kart. 8, fotografická dokumentace výstavy Pravěk Československa, 1958.

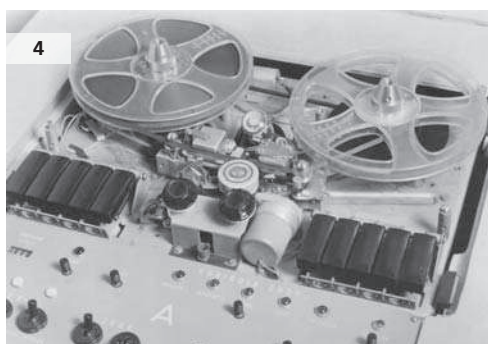
Obr. 2: Pohled do zvukové kabiny. Zdroj: Archiv Oddělení pravěku a antického starověku, Národní muzeum. Materiály k výstavě Pravěk Československa.

Obr. 3: Ovládací stůl automatického průvodce se schématem průvodce členěným do tří oddílů a 57 „zastavení“. Část vitríny, v níž právě probíhal výklad, se na schématu rozsvěcela. Zdroj: Archiv Oddělení pravěku a antického starověku, Národní muzeum. Materiály k výstavě Pravěk Československa.

Obr. 4: Detail magnetofonového zařízení s integrovaným počítadlem provozních cyklů. Zdroj: Archiv Oddělení pravěku a antického starověku, Národní muzeum. Materiály k výstavě Pravěk Československa.

Obr. 5: Plán expozice Praveké dějiny československého území, detail plánu prvních tří sálů expozice a zvukové kabiny. Zdroj: ANM, SOP, kart. 46, Půdorys proudové vitríny, 1966.

